

Heldere keuzen

Volgens de jongste berichten vorderen de verkennende besprekingen over een paarse coalitie gestaag. Als de besprekingen succesvol worden afgerond, kan de formatie beginnen. Die zal uitmonden in een regeerakkoord, waarin de coalitiepartners precies vastleggen wat zij op de verschillende beleidsterreinen zijn overeengekomen. Van die voornemens zal niet veel terechtkomen. Als het kabinet net zit, gaat de rente omhoog, stort de oliemarkt in of staan er honderdduizend asielzoekers op de stoep, waardoor het beleid moet worden bijgesteld. In een complexe, snel veranderende wereld is het onmogelijk precies te plannen welke nauw omschreven doelstellingen men op welke termijn en langs welke weg kan bereiken. Alleen in verkiezingsprogramma's en regeerakkoorden wordt die illusie nog in stand gehouden.

Veel belangrijker dan een gedetailleerd regeerakkoord met nauw omschreven afspraken is dat de coalitiepartners kenbaar maken waar zij voor staan. De werkloosheid onder de 500.000 brengen, van Nederland het groene hart van Europa maken of het land ontwikkelen tot een internationaal centrum voor kennis en cultuur. Als dat het doel is, moet daar een consistent beleid op worden gericht. Dan zijn er op dat punt ook geen compromissen mogelijk.

Illustratief is de ervaring van het eerste kabinet-Lubbers. Dit kabinet nam zich, naast talloze andere doelen, voor de overheidsfinanciën weer beheersbaar te maken door het financieringstekort stap voor stap te verminderen. Dit werd leidraad van het beleid. Niemand weet nog wat er terecht is gekomen van de grote efficiency-operaties, de introductie van meer marktwerking in de gezondheidszorg of de bevordering van de kennistransfer naar het midden- en kleinbedrijf, maar het financieringstekort is gedaald. De stapsgewijze vermindering van het financieringstekort, hoe omstreden ook, was een heldere, herkenbare lijn, die pas het laatste jaar – een tandje minder – is losgelaten.

Het grote belang van een heldere, consistente lijn in het economische beleid heeft ook in de economische literatuur aandacht gekregen. Gewezen wordt op het belang van 'reputatie' voor de effectiviteit van het beleid. Als een onafhankelijke centrale bank door koersvast beleid een 'reputatie' weet op te bouwen als bastion tegen de inflatie, zullen marktpartijen daar in toenemende mate hun gedrag op afstemmen en er op die manier toe bijdragen dat de lage inflatie ook werkelijk wordt verwezenlijkt (zie ook Letterie en Swank in deze ESB). Zo is het ook voor een kabinet van belang duidelijke doelen te stellen en daar onverkort aan vast te houden, zodat burgers en bedrijven daar hun beslissingen op gaan baseren. Het uitgezette beleid krijgt op die manier een eigen, interne dynamiek. Duidelijk is dat 'reputatie' sneller is afgebroken dan opgebouwd. Daarom mag er geen spoor van twijfel zijn dat het kabinet – of de coalitie – vasthoudt aan het eenmaal ingezette beleid. In de

van compromissen aan elkaar hangende Nederlandse politiek is dat uiteraard geen eenvoudige opgave.

Om te leren hoe een ambitieus economisch programma moet worden opgezet en uitgevoerd, zijn de ervaringen van de Nieuw-Zeelandse ex-minister van Financiën, Sir Roger Douglas, interessant¹. Douglas (onlangs in ons land) was in de jaren tachtig minister van Financiën in de (Labour) regering-Lange en was de architect achter het dereguleringsbeleid dat Nieuw-Zeeland slecht presterende welvaartsstaat veranderde in een dynamische markteconomie. Prioriteit nummer één is volgens Douglas heldere doelen te stellen: de bevolking te laten zien hoe het land er over pakweg tien of twintig jaar uit moet zien. De hervormingen zelf moeten vervolgens met reuzestappen ('quantum leaps') worden uitgevoerd, anders krijgen belangengroepen te veel tijd om zich te organiseren en het beleid onderuit te halen. Snelheid is ook essentieel om de onzekerheid over de gevolgen van de veranderingen zo beperkt mogelijk te houden. Onzekerheid, niet snelheid brengt het succes van de hervormingen in gevaar. Is de zaak eenmaal in beweging, dan moet onverdroten worden doorgegaan tot het doel bereikt is. Een breed pakket maatregelen is noodzakelijk om te laten zien dat niet één groep de dupe is van de hervormingen, en dat de schade gecompenseerd wordt door voordelen elders. Publieke steun voor het beleid wordt verkregen door te laten zien dat de kansen voor de samenleving als geheel verbeteren, terwijl de meest kwetsbare groepen worden ontzien. Voor iedereen moet duidelijk zijn wat het doel is en hoe daar naar toe wordt gewerkt. "Consistentie + geloofwaardigheid = vertrouwen", aldus Douglas. Vooral leerzaam is de manier waarop Douglas de gevestigde belangengroepen van tegenoverstanders van zijn beleid wist om te vormen. Is eenmaal duidelijk wat de koers is en dat de klok niet zal worden teruggedraaid, dan is het opvallend hoe snel en adequaat gevestigde belangen zich aan de gewijzigde omstandigheden weten aan te passen.

Het is niet gezegd dat in Nederland een zelfde beleid als in Nieuw-Zeeland moet worden gevoerd. Maar heldere doelen en een geloofwaardige politiek zijn ook hier geboden. Als de informateurs daar op zitten broeden, laten we ze dan nog even tijd gunnen.

L. van der Geest

1. Zie ook R. Douglas, *Unfinished business*, Random House New Zealand, 1993, in het bijzonder hoofdstuk tien: "The politics of reform: the art of the possible".